

УДК 81'255.2:81'42:004.8
<https://doi.org/10.31861/gph2026.858-859.3-11>

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ШІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Уляна БАРАН¹, Дмитро ПОБЕРЕЖНИЙ²

¹Бердянський державний педагогічний університет
baran.ulyana@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2902-321X>

²Бердянський державний педагогічний університет
worklghtbm@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4789-9848>

У статті розглядається роль інтертекстуальності як фундаментального засобу забезпечення адекватності перекладу наукових та фахових текстів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтеграції когнітивно-лінгвістичних підходів у сучасну перекладацьку практику, що трансформується під впливом цифрових технологій. Для досягнення поставленої мети було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних філологічних методів, метод суцільної вибірки, компаративний аналіз.

Проаналізовано основні прояви інтертекстуальності у науковому дискурсі: від прямих цитат та алюзій до імпліцитних маркерів, таких як термінологічна наступність та жанрові кліше. Визначено значення інтертекстуальності як імпліцитної перекладацької стратегії, що дозволяє зберегти логіко-філософську цілісність тексту в межах певної наукової парадигми.

Особливу увагу приділено порівняльному аналізу самостійного (ручного) перекладу та перекладу, виконаного за допомогою штучного інтелекту (ШІ). Висвітлено роль перекладача як фасилітатора, здатного верифікувати пресупозиції та коригувати неадекватність перекладу нейромереж при відтворенні складних концепцій. У роботі схарактеризовано специфіку передачі міжтекстових зв'язків, що ґрунтуються на фонових знаннях реципієнта. Наведено та детально прокоментовано приклади перекладу англійськомовних та німецькомовних наукових конструкцій українською мовою, зокрема термінів з історії мови та складних лексичних утворень, властивих академічному письму.

У результаті дослідження встановлено, що врахування інтертекстуальних зв'язків є критичною умовою забезпечення адекватності перекладу фахових текстів, оскільки воно запобігає термінологічній дезорієнтації та стилістичному дисонансу. Виявлено, що мовні моделі GPT-4o та Gemini 3 Flash зберігають адекватність перекладу при передачі інтертекстуальних зв'язків у термінах та кліше. Доведено, що ефективне використання ШІ у цій сфері можливе лише за умови високої цифрової та філологічної компетенції фахівця.

Перспективи подальших розвідок вбачаються у розробці алгоритмів оцінювання інтертекстуальної валідності машинного перекладу в межах окремих наукових шкіл, з урахуванням контексту при перекладі тез, статей і монографій.

Ключові слова: інтертекстуальність, переклад, фаховий текст, ШІ, перекладацька стратегія, науковий дискурс, термінологія.

Баран У., Побережний Д. Інтертекстуальність як засіб забезпечення адекватності перекладу наукових текстів в умовах використання ШІ (на матеріалі англійської та німецької мов). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2026. Вип. 858-859. С. 3-11. <https://doi.org/10.31861/gph2026.858-859.3-11>.

© 2026 The Author(s). Published by Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

This is an open access article under the CC BY license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

I. ВСТУП

Сучасний розвиток перекладознавства характеризується активним дослідженням особливостей перекладу текстів різних функціональних стилів. Особливе місце серед них займають фахові тексти, які використовуються у науковій, технічній та професійній сферах. Такі тексти відзначаються високим рівнем термінологічності, логічною структурованістю та наявністю значної кількості посилань на попередні дослідження.

Однією з важливих характеристик фахових текстів є інтертекстуальність, що проявляється у взаємозв'язку тексту з іншими науковими джерелами. Інтертекстуальні елементи забезпечують безперервність наукового дискурсу та сприяють формуванню системи наукових знань. У процесі перекладу фахових текстів перекладач повинен враховувати такі зв'язки, оскільки вони впливають на точність передачі змісту та термінології (Білецька, 2020).

Актуальність дослідження обґрунтовується необхідністю верифікації і осмислення ролі мовних моделей у перекладі наукових текстів, адекватному перекладі спеціалізованих текстів і збереженні в них інтертекстуальних зв'язків.

Метою статті є встановлення специфіки інтертекстуальності як імпліцитної стратегії перекладу фахових текстів та визначення особливостей її реалізації у перекладацькій практиці.

Методологічну основу дослідження становить синергетичний підхід, що поєднує принципи когнітивної лінгвістики, теорії інтертекстуальності та перекладознавчого аналізу в умовах цифровізації наукового дискурсу. Методологічними розвідками в цьому напрямі займалися Г. Баньковська, У. Баран, О. Білецька, У. Тацакович, R. Alsharefeen, L. Bowker, M. Mohsen, N. Al Sayari, R. Stolze, та інші. Ці праці зазвичай залишають поза увагою використання штучного перекладу для передачі інтертекстуальних зв'язків, не містять порівняльного аналізу перекладу англійських та німецьких текстів, що зумовлює актуальність поточного дослідження.

Для досягнення поставленої мети було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних філологічних методів. Метод суцільної вибірки – застосований для формування дослідницького корпусу, що включає понад 150 фрагментів наукових текстів (терміни, кліше) лінгвістичного та технічного спрямування англійською та німецькою мовами (2020–2026 pp.). Компаративний (зіставний) аналіз застосовано для порівняння оригінальних текстів із результатами «ручного» перекладу (виконаного перекладачами-фахівцями) та машинного перекладу, генерованого великими мовними моделями (LLM) III, а саме GPT-4o та Gemini 3 Flash. Дискурс-аналіз дозволив ідентифікувати інтертекстуальні маркери (пресупозиції, алюзії, кліше) та визначити їхню функціональну роль у збереженні логіко-філософської цілісності наукового викладу, а метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу застосовано для виявлення імпліцитних міжтекстових зв'язків у складних лексичних утвореннях.

Корпус дослідження склали фахові тексти з германістики (історія мови, когнітивна лінгвістика) та комп'ютерних наук. Вибір матеріалу зумовлений високою концентрацією в них «прецедентних феноменів» – термінів та концепцій (напр., The Great Vowel Shift, Die zweite Lautverschiebung), що мають жорстку інтертекстуальну прив'язку до конкретних наукових парадигм.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Теоретичні засади дослідження інтертекстуальності

Поняття інтертекстуальності широко використовується у сучасній лінгвістиці та літературознавстві. Інтертекстуальність розуміється як взаємозв'язок одного тексту з іншими текстами, що може проявлятися як у формі цитат, алюзій, ремінісценцій, так і використанні усталених мовних структур та термінології.

У науковому дискурсі інтертекстуальність виконує важливу функцію, оскільки наукові тексти зазвичай спираються на результати попередніх розвідок. Це проявляється у посиланнях на роботи інших учених, використанні загальноприйнятої термінології і застосуванні стандартних мовних моделей.

Як зазначає О. В. Білецька, у процесі перекладу з німецької мови важливе значення має правильна передача складних лексичних утворень, зокрема складних слів, які є характерною рисою німецької мови. Перекладач повинен враховувати не лише лексичне значення таких одиниць, а й контекст їхнього функціонування у тексті, що безпосередньо пов'язано з інтертекстуальними зв'язками (Білецька, 2020; Карабан, 2004).

Інтертекстуальність як імпліцитна стратегія перекладу

У процесі перекладу фахових текстів перекладач стикається з необхідністю передавати не лише зміст оригінального тексту, але й систему наукових понять і термінів, що формують певний науковий дискурс. Саме тому інтертекстуальність можна розглядати як імпліцитну перекладацьку стратегію.

Імпліцитний характер цієї стратегії полягає у тому, що інтертекстуальні зв'язки не завжди виражені безпосередньо, але вони впливають на вибір мовних засобів під час перекладу. Перекладач повинен розпізнавати такі зв'язки та враховувати їх під час передачі тексту мовою перекладу.

Особливо це помітно у перекладі німецьких складних слів, які часто поєднують у собі кілька значеннєвих компонентів. За словами О. В. Білецької, у художніх текстах Е. М. Ремарка складні слова можуть передаватися різними способами: шляхом калькування, описового перекладу або використанням словосполучень у мові перекладу (Білецька, 2020). Це демонструє необхідність урахування контексту та інтертекстуальних зв'язків у перекладі.

Особливості передачі інтертекстуальних елементів у перекладі

Передача інтертекстуальних елементів у перекладі фахових текстів може здійснюватися різними способами. Одним із найпоширеніших є використання усталених термінологічних відповідників. Наприклад: нім. *sprachliche Kompetenz* – «лінгвістична компетенція», нім. *wissenschaftlicher Diskurs* – «науковий дискурс», англ. *cognitive mapping* – «когнітивне картування», англ. *peer review* – «експертне оцінювання» (або «рецензування колегами») (Context Reverso, 2026). При використанні мережі Gemini пропонує такі переклади: мовна компетенція (або лінгвістична компетенція), науковий дискурс, когнітивне картування (або побудова когнітивних карт), експертне оцінювання, модель GPT-4o також генерує декілька варіантів перекладу, дотримуючись збереження адекватності перекладу і інтертекстуальних зв'язків. Проте, хоча це семантично правильно, в українській науковій парадигмі цей термін *peer review* має стійкий інтертекстуальний еквівалент – «експертне оцінювання» або просто «рецензування». ШІ виконує «прозорий» переклад, але фахівець має знати, що в локальному дискурсі "колеги" не вживаються у назві процесу.

Ще одним способом є застосування перекладацьких трансформацій, які дозволяють адаптувати структуру речення до норм мови перекладу. Наприклад, німецьке речення *Es sollte darauf hingewiesen werden, dass frühere Forschungen gezeigt haben...* може перекладатися українською мовою як «Слід зазначити, що попередні дослідження показали...» (Context Reverso, 2026). Схожим чином, англійські стійкі кліше наукового дискурсу, такі як *It is generally assumed that...* трансформуються в українські безособові конструкції: «Загальноприйнято вважати, що...» (Context Reverso, 2026). При перекладі кліше наукового дискурсу обидві мовні моделі зберігають інтертекстуальність, пропонуючи декілька варіантів перекладу.

Крім того, як зазначає О. В. Білецька, у перекладі німецьких складних слів перекладач може застосовувати різні способи перекладу, зокрема лексичні заміни або розгортання складного слова у

словосполучення. Це дозволяє точніше передати зміст і стилістичні особливості оригінального тексту (Білецька, 2020).

Роль інтертекстуальності при збереженні адекватності перекладу наукових текстів за допомогою ШІ

З моменту випуску компанією Google першої версії Google Translate у 2006 році статистичний підхід до машинного перекладу і підтримкою двох мов зріс до 103 мов, а кількість користувачів – до пів мільйона. Як зазначає Л. Боукер, саме 2016 рік ознаменувався цікавим поворотним моментом для машинного перекладу, оскільки він започаткував ще один спосіб підходу до завдання комп'ютерного перекладу, заснований на даних: нейронний машинний переклад (Bowker, 2024, р. 93). Він також відомий сьогодні в науковому і фаховому колі як переклад з використанням штучного інтелекту (ШІ).

Використання ШІ відкриває нові виклики і перспективи у збереженні адекватності при перекладі наукових текстів, адже інтертекстуальність як стратегія перекладу має низку характерних особливостей. ШІ здатний не просто перекладати слова, а розпізнавати зв'язки між текстами, що є ключовим для досягнення адекватності, водночас, на сучасному етапі розвитку нейромереж демонструє обмежену самостійність з огляду на якість і повноту спеціалізованого перекладу. Вчені також визнають, що, хоча машинний переклад та штучний інтелект можуть допомогти перекладачам пришвидшити процес перекладу, машинний переклад не є рішенням для врахування багатогранної природи природної мови (Mohsen, 2024, р. 138).

Систематизуємо методи, якими керується ШІ при опрацюванні інтертекстуальних маркерів задля забезпечення адекватності перекладу:

1. Розпізнавання та верифікація пресупозицій

Контекстуальний аналіз: Сучасні моделі ШІ (LLMs) аналізують величезні масиви даних, що дозволяє їм ідентифікувати приховані посилання на попередні дослідження або загальноприйняті наукові теорії (Яцишин, 2025, с. 4).

ШІ може миттєво зіставити цитату в оригіналі з її офіційним перекладом або оригінальним формулюванням у мові перекладу, уникаючи "подвійного перекладу", який викривляє зміст. Завдяки навченості на спеціалізованих корпусах ШІ розпізнає терміни як інтертекстуальні одиниці, що належать до конкретної наукової школи чи парадигми.

2. Адаптація до жанрових та стильових канонів

Відтворення кліше: Науковий переклад вимагає використання специфічних мовних формул (напр., "результати свідчать про..."), які є спільними для всієї наукової спільноти. ШІ автоматично або за запитом підбирає ці інтертекстуальні шаблони відповідно до норм цільової мови, варіанту мови, уникаючи повторень і зіставляючи всі можливі параметри перекладу.

При перекладі текстів з графіками чи схемами (напр., про технології 3D-друку як SLM або SLA) ШІ враховує взаємодію вербального тексту з візуальними компонентами, що також є формою інтертекстуального зв'язку.

Переваги ШІ у забезпеченні адекватності не обмежуються методами адаптації до жанрових і стильових особливостей та розпізнавання пресупозицій, а й характеризуються низкою технічних переваг. Зокрема, ШІ здатен одночасно аналізувати сотні джерел, на які посилається автор, забезпечуючи фактологічну точність, а отже, і адекватність перекладу наукового тексту.

Нейромережа підтримує єдиний тон і стиль протягом усього тексту, спираючись на інтертекстуальні стандарти наукового письма, при цьому ШІ може легко адаптувати науковий текст під конкретні стандарти, наприклад, перевести термінологію на стандарти American English, якщо це необхідно для публікації в певних виданнях чи перевірці тексту відповідними службами в країні.

Додаткові методи перекладу інтертекстуальних елементів систематизовано низкою характерних і показових прикладів.

1. Передача термінів, закріплених у науковій традиції

нім.: *kognitive Linguistik*, англ. *cognitive linguistics* (Duden, 2026; Longman Dictionary of Contemporary English, 2026)

укр.: "когнітивна лінгвістика"

Важливо не перекладати буквально як "пізнавальна лінгвістика", оскільки в науковому дискурсі вже усталений інтертекстуальний відповідник. Мовні моделі GPT-4o та Gemini 3 Flash зберігають адекватність перекладу.

2. *Передача посилань на наукову традицію*

нім.: *Wie bereits in der Forschung von Chomsky gezeigt wurde...*

англ.: *As already shown in Chomsky's research...*

укр.: "Як було показано у дослідженнях Хомського..." (Context Reverso, 2026)

Перекладач зберігає інтертекстуальне посилання на відому теорію, не змінюючи структуру згадки. ШІ зберігає адекватність перекладу, дотримуючись академічного стилю та традиції передачі прізвищ: "Як уже було показано в дослідженнях Хомського..."

3. *Переклад клішованих наукових конструкцій*

нім.: *Es lässt sich feststellen, dass...*; англ.: *It can be stated that...* (Context Reverso, 2026)

укр.: "Можна встановити, що..." / "Слід констатувати, що..."

Вибір залежить від стилістичних норм українського академічного дискурсу. Аналізовані мовні моделі пропонують 4 варіанти перекладу, що зберігають адекватність і інтертекстуальність.

4. *Передача складних іменників із розгортанням значення*

нім.: *Sprachverarbeitungsmechanismus*, англ.: *language processing mechanism*, укр.: "механізм обробки мовлення" (Duden, 2026; Longman Dictionary of Contemporary English, 2026)

Інтертекстуальність проявляється через використання вже наявних термінологічних моделей ("механізм + родовий відмінок"), і зберігається досліджуваними мовними моделями.

5. *Переклад термінів різних наукових шкіл*

нім.: *Generative Grammatik*, англ.: *generative grammar* (Duden, 2026; Longman Dictionary of Contemporary English, 2026)

укр.: "генеративна граматика"

Важливо зберегти зв'язок із конкретною науковою парадигмою, а не перекладати слова окремо і описово. GPT-4o та Gemini 3 Flash дотримуються адекватності перекладу термінів наукових шкіл.

6. *Передача латинізмів як інтертекстуальних маркерів*

нім., англ.: *a priori*, *a posteriori*, укр.: "апріорі", "апостеріорі" (Duden, 2026; Longman Dictionary of Contemporary English, 2026)

Такі елементи не перекладаються, а транскрибуються відповідно до академічної традиції, а мовні моделі запитують контекст їх використання.

7. *Переклад пасивних конструкцій із урахуванням норм цільової мови*

нім.: *Die Ergebnisse wurden in mehreren Studien bestätigt.*

англ.: *The results were confirmed in several studies.*

укр.: "Результати було підтверджено у низці досліджень." (Context Reverso, 2026)

Зберігається наукова безособовість як інтертекстуальна риса стилю, при цьому мовні моделі GPT-4o та Gemini 3 Flash пропонують декілька варіантів перекладу, що зберігають адекватність і інтертекстуальні зв'язки.

8. *Передача алюзій на теорії або концепції*

нім.: *Im Sinne der Sapir-Whorf-Hypothese...*, англ.: *In terms of the Sapir-Whorf hypothesis...*

укр.: "У межах гіпотези Сепіра – Ворфа..." (Context Reverso, 2026)

Метод вимагає знання усталених назв у мові перекладу для забезпечення адекватного перекладу відповідних термінів, і GPT-4o та Gemini 3 Flash вдається зберегти адекватність перекладу, а також запропонувати додатковий варіант "У контексті гіпотези Сепіра – Ворфа..."

9. Переклад термінів із різною структурою в мовах

нім.: Wortbildungsprozess, англ.: word-formation process (Duden, 2026; Longman Dictionary of Contemporary English, 2026)

укр.: "процес словотворення"

За відсутності еквівалента з одного слова слід врахувати, що в українській мові переважає інша модель (іменник + іменник у родовому відмінку). Досліджуваним мовним моделям вдається запропонувати два варіанти перекладу ("процес словотворення", "словотвірний процес") і аргументувати вибір еквівалента.

10. Інтертекстуальність у цитуванні визначень

нім.: Sprache ist ein System von Zeichen (Saussure).

англ.: Language is a system of signs (Saussure).

укр.: "Мова – це система знаків (за Соссюром)." (Context Reverso, 2026)

Важливо зберегти канонічне формулювання, а не перекладати довільно. Мовним моделям GPT-4o та Gemini вдається зберегти канонічність, а отже і адекватність перекладу, зберегти інтертекстуальні зв'язки при перекладі. Наступні приклади передбачають виключено використання ШІ для адекватної передачі інтертекстуальних елементів.

11. Автоматизоване розпізнавання терміна

нім.: Deep Learning Verfahren, англ.: deep learning methods (Context Reverso, 2026)

можливі переклади: "методи глибокого навчання" (правильний, інтертекстуально усталений), "процедури глибокого вивчення" (помилковий). ШІ часто обирає "вивчення" замість "навчання", ігноруючи міжгалузеву інтертекстуальність, бо в загальному контексті learning – це процес учня, а в IT learning – це алгоритмічний процес. Слово Verfahren він також перекладає як "процедура" (загальне значення), тоді як у науці це "метод" або "технологія". Алгоритм ШІ, натренований на наукових корпусах, обирає перший варіант.

12. Переклад із урахуванням міждисциплінарності

нім.: Nachhaltigkeitsstrategie, англ. sustainability strategy

укр.: "стратегія сталого розвитку" (Context Reverso, 2026)

Цей метод допомагає уникнути дослівного і невдалого перекладу "стійка стратегія", оскільки усталений термін вже існує у міжнародному дискурсі. GPT-4o та Gemini вдається врахувати принцип міждисциплінарності, запропонувавши коректний еквівалент перекладу.

Для наочності проаналізуємо деструктивні помилки ШІ (на прикладі моделей GPT-4o та Gemini 3 Flash), що виникають через ігнорування інтертекстуального контексту.

Таблиця 1

Помилки ШІ і їх аналіз

Оригінал (DE/EN)	Переклад ШІ	Корекція фахівцем (PE)	Аналіз помилки / Роль фахівця
DE: <i>Die Lautverschiebung</i> (в контексті Grimm's Law)	Зміна звуку	Пересування приголосних	ШІ сприйняв термін як загальну лексему. Фахівець відновлює інтертекстуальний зв'язок з історією мови.
EN: <i>The study uses a double-blind peer review.</i> (Context Reverso, 2026)	Дослідження використовує подвійне сліпе переглядання колегами.	Рецензування проводилося за методом подвійного "сліпого" рецензування.	ШІ схильний до буквализму. Фахівець адаптує структуру під український академічний стандарт.
DE: <i>Wortbildungsmuster</i> (Duden, 2026)	Шаблон формування слів	Словотвірні моделі	ШІ обрав технічне значення "pattern". Фахівець замінює його на лінгвістичний термін, закріплений у парадигмі.

Слід зазначити, що попри численні переваги і спроможності ШІ, роль фахівця при цьому не втрачає своєї значущості, насамперед при забезпеченні адекватності перекладу. Навіть більше, забезпечення адекватності перекладу наукових текстів і врахування інтертекстуальності за допомогою ШІ вимагає опанування фахівцем знань і навичок роботи з системами і платформами ШІ, наприклад, навички формулювання промптів (запитів).

Попри високу швидкість обробки даних, ШІ часто демонструє термінологічну нестабільність та декодифікацію інтертекстуальних маркерів. У таких умовах роль фахівця-філолога трансформується з технічного коректора на інтелектуального верифікатора (post-editor). Фахівець виконує три критичні функції:

- Концептуальна верифікація: перевірка, чи не підмінив ШІ вузькоспеціалізований термін загальноживаним словом.
- Стилистична гомогенізація: усунення "стилістичного вінегрету", коли неймережа змішує британські та американські стандарти або науковий стиль із публіцистичним.
- Деконструкція "галюцинацій": виправлення помилкових етимологічних зв'язків, які ШІ може створювати при перекладі складних німецьких композитів.

Наведемо приклад того, як ШІ може бути застосовано для забезпечення адекватності перекладу складного лінгвістичного терміна, спираючись на принципи інтертекстуальності.

Приклад: Переклад терміна "Die zweite Lautverschiebung" (Duden, 2026)

При перекладі наукової статті з історії німецької мови ШІ ідентифікує цей термін не як випадкове словосполучення, а як ключове поняття германістики.

Процес роботи ШІ починається з ідентифікації явища: ШІ розпізнає "die zweite (або "die hochdeutsche") Lautverschiebung" як термін, що описує фонетичні зміни, які відокремили верхньонімецькі діалекти від інших германських мов. Інтертекстуальний пошук: Система звертається до масиву української лінгвістичної літератури (праці з порівняльно-історичного мовознавства), де цей процес зафіксовано під сталими назвами.

- Результат: ШІ пропонує адекватний еквівалент "Друге (верхньонімецьке) пересування приголосних", уникаючи буквальних перекладів на кшталт "друга зміна звуків", які притаманні ненавченим моделям.

III. ВИСНОВКИ

Інтертекстуальність є важливою характеристикою фахових текстів і відіграє значну роль у процесі їх перекладу. Вона забезпечує зв'язок між різними науковими працями, концепціями та термінами, що формують науковий дискурс.

Розгляд інтертекстуальності як імпліцитної перекладацької стратегії дозволяє краще зрозуміти механізми перекладу фахових текстів. Урахування міжтекстових зв'язків сприяє забезпеченню точності, адекватності та наукової коректності перекладу як при самостійному перекладі, так і перекладі за допомогою ШІ.

Досліджувані мовні моделі ШІ GPT-4o та Gemini 3 Flash виявили високу здатність до автоматизованого розпізнавання прецедентних феноменів та канонічних наукових дефініцій, що зумовлено їхньою натренованістю на великих масивах спеціалізованих корпусів. У ході експериментального перекладу було встановлено, що неймережі ефективно уникають буквалізмів у сталих термінологічних сполученнях (напр., Nachhaltigkeitsstrategie, Deep Learning) та коректно відтворюють жанрові кліше наукового стилю, адаптуючи їх до норм українського академічного дискурсу.

Водночас виявлено, що адекватність машинного перекладу залишається варіативною при роботі з імпліцитними міжтекстовими зв'язками, які потребують глибокої верифікації пресупозицій (як у випадку з вторинним пересуванням приголосних). Тестування перекладу інтертекстуальних зв'язків на моделях GPT-4o та Gemini 3 Flash без підготовки свідчить про нездатність системи розрізнити загальноживаний та вузькоспеціалізований контексти без

втручання фахівця, демонструє надлишковий буквалізм, що потребує стилістичної адаптації згідно з нормами української академічної мови, про ігнорування міжгалузевої інтертекстуальності. Це підтверджує тезу про те, що ШІ на сучасному етапі виступає потужним інструментом фасилітації, проте фінальна верифікація інтертекстуальної валідності перекладу залишається прерогативою фахівця з високим рівнем філологічної та цифрової компетенції.

Таким чином, переклад фахових текстів потребує не лише високого рівня мовної компетенції перекладача, але й глибокого розуміння наукового дискурсу, термінології та інтертекстуальних зв'язків. Ігнорування цих зв'язків призводить до втрати наукової точності та порушення належності тексту до відповідного дискурсу. В процесі дослідження з'ясовано, що інтертекстуальність у науковому перекладі проявляється не лише у прямому цитуванні, але й у використанні усталених термінів, кліше, структур і концептів, а особливості її передачі при перекладі тез, наукових статей та монографій при самостійному перекладі і перекладі з використанням ШІ визначають перспективи подальших досліджень.

REFERENCES

- Alsharefeen, R., & Al Sayari, N. (2025). Examining academic integrity policy and practice in the era of AI: A case study of faculty perspectives. *Frontiers in Education*, 10, Article 1621743. <https://doi.org/10.3389/educ.2025.1621743>
- Al-Saidi, A. H. S., & Salman, S. M. (2026). Pragmatic loss in AI and human translation of Frankl's Man's Search for Meaning. *The Journal of Studies in Language, Culture, and Society*, 8(4), 235–256. <https://univ-bejaia.dz/revue/jslcs/article/view/804/661>
- Artificial Intelligence in Science: Monograph* / [Collective of authors]; edited by Iatsyshyn A., Iatsyshyn A. Kyiv: Sole Proprietor Yamchynskyi O.V., 2025. 232 p. [In Ukrainian]
- Baran, U. S. (2020). Intertekstualnist yak implitsytna stratehiia zdiisnennia perekladu fakhovykh tekstiv [Intertextuality as an implicit strategy for the translation of professional texts]. In *Naukovyi prostir: aktualni pytannia, dosiahnennia ta innovatsii* (Vol. 2, pp. 49–50). MCND. <https://doi.org/10.36074/02.10.2020.v2.07> [In Ukrainian]
- Biletska, O.V., Peresada Ye.I. (2016). Sposoby perekladu skladnykh sliv z nimetskoï movy na ukrainsku (na materialy romanu E. M. Remarka "Try tovaryshi" ta dvokh yoho perekladiv) . [Methods of translating complex words from German into Ukrainian (based on E. M. Remarque's novel "Three Comrades" and its two translations)] Typolohiia movnykh znachen u diakhronichnomu ta zistavnomu aspektakh [Typology of linguistic meanings in diachronic and comparative aspects] Vinnytsia, issue 31–32, pp. 5–14. [in Ukrainian].
- Bowker, L. (2024). *De-mystifying translation: Bringing translation theory and practice together in the age of AI*. Routledge. <https://doi.org/10.21071/hikma.v23i2.17586>
- Context Reverso. URL: <https://context.reverso.net/переклад/>
- Duden. URL: <https://www.duden.de>
- Karaban, V. I. (2004). *Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury* [Translation of English scientific and technical literature]. Nova Knyha. [In Ukrainian]
- Korunets, I. V. (2003). *Teoriia i praktyka perekladu* [Theory and practice of translation]. Nova Knyha. [In Ukrainian]
- Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary>
- Martono, Drajiati, N. A., Rochsantiningih, D., & Wijaya, S. A. (2023). Intertextuality in pre-service teachers' argumentative essay in raising AI: Practices and beliefs. *Register Journal*, 16(2), 186–206. <https://doi.org/10.18326/register.v16i2.186-206>
- Mohsen, M. (2024). Artificial intelligence in academic translation: A comparative study of large language models and Google Translate. *Psycholinguistics*, 35(2), 134–156. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2024-35-2-134-156>
- Stolze, R. (2010). Hermeneutics and translation. *Handbook of Translation Studies: Volume 1*, 141–146. John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/hts.1.her1>

INTERTEXTUALITY AS MEANS OF ENSURING THE ADEQUACY OF TRANSLATING SCIENTIFIC TEXTS IN CONDITIONS OF AI USAGE (BASED ON ENGLISH AND GERMAN)

Uliana BARAN Dmytro POBEREZHNYI

The article examines intertextuality as a fundamental tool for ensuring translation adequacy in scientific and specialized texts. The study's relevance is driven by the necessity to integrate cognitive-linguistic approaches into modern translation practice, currently transforming under digital technologies. The research employs philological methods, including continuous sampling and comparative analysis.

Main manifestations of intertextuality in scientific discourse are analyzed: from direct citations and allusions to implicit markers: terminological continuity and genre-specific clichés. Intertextuality is defined as an implicit translation strategy preserving the logical and philosophical integrity of a text within a specific scientific paradigm. Particular attention is paid to a comparative analysis of manual translation and translation performed using artificial intelligence. The study highlights the translator's role as a facilitator capable of verifying presuppositions and correcting inaccuracies in neural network translations when reproducing complex concepts. The paper characterizes the specifics of conveying intertextual links based on the recipient's background. Examples of translating German and English scientific structures into Ukrainian are discussed, specifically terms from language history and complex lexical formations inherent in academic writing.

The research establishes that accounting for intertextual links is critical for ensuring translation adequacy, preventing terminological disorientation and stylistic dissonance. GPT-4o and Gemini 3 Flash maintain adequacy when conveying intertextual connections within terms and clichés. Effective use of AI is possible only if the specialist possesses high digital and philological competence. Further research lies in developing algorithms for evaluating the intertextual validity of machine translation within specific scientific schools, considering context when translating abstracts, articles, and monographs.

Keywords: *intertextuality, translation, specialized text, AI, translation strategy, scientific discourse, terminology.*

Дата надходження до редакції / Submitted: 13.04.2026

Дата прийняття до публікації / Accepted: 24.04.2026